

AZ OMKDK INFORMÁCIÓS KIADVÁNYAI, SZOLGÁLTATÁSAI

A MEGYEI KÖNYVTÁRAKBAN

(Egy felmérés tapasztalatai)

Sz. Nagy Lajos

Könyvtártudományi és Módszertani Központ

1973-ban, a közművelődési könyvtárak szakkönyvtári jellegű feladatait taglalva, ZIRCZ PÉTER azt volt kénytelen megállapítani, hogy „a megyei könyvtárak túlnyomó része ... a hazai információs intézmények előfizetési szolgáltatásait is alig veszi igénybe” [1]. Cikkének éppen az volt a célja, hogy ráirányítsa a figyelmet a megyei könyvtárak szakkönyvtári-információs szerepkörére is: ösztönzést adjon a „magyar public library” megteremtésére. E szerepet ő is és a vitába bekapcsolódó B. NAGY ERNŐ is a közvetítésben és a hézagpótlásban jelölte meg. „Azt kell megvizsgálunk – írta B. NAGY ERNŐ – milyen könyvtárilag ellátatlan tudományterületek vannak székhelyükön és annak vonzáskörzetében, és tudományos funkcióikat az ilyen hiányok pótlásának jegyében kell kibontakoztatniuk” [2].

Amikor 1980 tavaszán – négy megyei könyvtár (Heves, Somogy, Szabolcs-Szatmár és Zala) munkatársainak közreműködésével [3] – azt vizsgáltuk, hogy milyen mértékben és milyen hatásfokkal használják föl és közvetítik e könyvtárak az *Országos Műszaki Könyvtár és Dokumentációs Központ* információs kiadványait és szolgáltatásait, képet kívántunk kapni arról is, történt-e (s milyen mértékű) változás 1973 óta, s megvan-e a képesség és a készség a megyei könyvtárakban – ez esetben csak a *műszaki területet illetően* – a szakirodalmi ellátásban való részvételre.

Az említett négy megyei könyvtárat három szempont figyelembevételével választottuk ki. Az OMKDK Kereskedelmi Igazgatóságának rendelési jegyzéke alapján mennyiségi szempontot érvényesítettünk: egyaránt szerepeljen köztük nagy, közepes és kis számú kiadványra előfizető könyvtár. Igyekeztünk figyelembe venni a városok termelési (műszaki) profilját, elkerülendő az

azonos típusok szerepeltetését, s végül szem előtt tartottuk azt is, hogy az ország különböző tájegységeit képviseljék a könyvtárak.

A négy könyvtártól a következő *kérdéscsoportok* alapján kértük az adatszolgáltatást, illetve a kép megrajzolását:

1. Az OMKDK információs kiadványainak ismerete, megrendelése, használói köre, használati adatai (cél, gyakoriság) a könyvtárban.

2. Az OMKDK primer folyóiratainak ismerete és használata.

3. Az OMKDK egyéb szolgáltatásainak igénybevétele, használói.

4. A könyvtár székhelyén (esetleg vonzáskörzetében) működő szakkönyvtárak OMKDK-kiadványokkal (szolgáltatásokkal) való ellátottsága; kapcsolataik a megyei könyvtárral.

A válaszok többsége jól értékelhető és összevethető. Bizonyos kérdések esetében – amint az jellegük alapján várható is volt – a *válaszok egzakttsága csak viszonylagos lehetett*: az információs kiadványokban végzett keresések célját például csak tendenciaszerűen ragadhatja meg a könyvtáros, hacsak nincs módja hosszú időn át – jegyzetfüzettel a kezében – „kivallatni” minden egyes olvasóját. Mivel általában visszamenőleges nyilvántartás nem állt a könyvtárak rendelkezésére a kiadványok használóiról, a vártnál kevésbé egzakt lett a kép ezek köréről, megoszlásáról is: csak Zalaegerszegről kaptunk följegyzéseken alapuló adatokat. Más jellegű – értelmezési bizonytalanságból fakadó problémaként azt kell regisztrálnunk, hogy nem lett egységes a város (megye) szakkönyvtárainak (4. kérdéscsoport) felvázolt kép. Kaposvárról mindössze háromnak a neve fordul elő az anyagban, Egerből viszont olyan kimutatást kaptunk a

kiadványok megrendelőről, amelyben még a megye általános iskolái is szerepelnek.

1. Az információs kiadványok jelenléte

A négy könyvtár egybehangzóan úgy nyilatkozott, hogy az információs kiadványokat ismeri, s az esetleges új sorozatokról kellőképpen értesül az OMKDK megrendelőlapjai, folyóirathirdetések vagy jegyzékek útján. Ez azt is jelenti, hogy a rendelési állapotot mutató *I. táblázat* az egyes kiadványok nem ismeretlenségük miatt hiányoznak az adott könyvtár rubrikájából. A táblázat az 1980. évi előfizetésekről ad ugyan képet, de meg kell jegyezni, hogy 1–1 1978-ban, illetve 1979-ben megrendelt kiadványtól eltekintve, a többi már több éve jár a könyvtárakba.

Mielőtt az adatok vizsgálatát megkezdénénk, tájékoztatásul két – a mérlegelés szempontjából érdekes – adatsoportha hívnánk föl a figyelmet. Az OMKDK összes információs kiadványának száma a felmérés időpontjában: 43 (*Műszaki Információ*: 11, *Műszaki Lapszemle*: 16, *Műszaki–Gazdasági Információ*: 9, *Gyorsindex*: 4 sorozat, *Műszaki–Gazdasági Tájékoztató*, *Tudományos és Műszaki Filmek*, *Technical Film Cards*). A Kereskedelmi Igazgatóság jegyzéke szerint 1980-ban ebből a kínálatból a legtöbbit a Baranya (19), Vas és Somogy (17–17) megyei könyvtárak rendelték meg (a somogyi adat eltérését a *Gazdasági Mechanizmus Tökéletesítésének* a fenti jegyzékből történt kimaradása okozza). Az alsó határt Békés és Borsod (1–1), valamint Heves, Komárom és Pest megye (4–4) rendelése jelenti.

A felmérésünkben szereplő s egyben a két végletet is képviselő két könyvtár (Eger és Kaposvár) eltérő érdeklődését a kiadványok iránt lehetne magyarázni azzal is, hogy Heves megyében viszonylag sok a jól működő üzemi (és egyéb) szakkönyvtár, s ezek közvetítik a használóknak az információs forrásokat, Somogyban viszont ez a feladat a megyei könyvtárra hárul – mint CSAPÓ TAMÁSNÉ írja „a vállalati könyvtárak alig használhatósága miatt”. Ezt látszanak bizonyítani az olyan tények is, mint hogy az egeri könyvtárból hiányzó sorozatok (a *Műszaki Lapszemléből* 11, a *Műszaki Információból* 10, a *Műszaki–Gazdasági Információból* 6 és a *Gyorsindexből* 1) a megye több vállalati szakkönyvtárában is föllelhetők. Mégsem fogadhatjuk el a mondottakat elegendő magyarázatnak: s nemcsak azért nem, mert kételkedünk a két megye vállalati szakkönyvtárainak ilyen alapvető különbözőségében, hanem azért sem, mert ezek funkcióját és gyakorlatát ismerve tudjuk, hogy optimális működésük esetén is maradnak olyan használói rétegek, csoportok a megyékben, amelyek a megyei könyvtár nyilvános szolgáltatásaira (szolgáltatás-közvetítésére) szorulnak. Kérdéses marad, hogy a meg-

rendelt négy kiadvány Egerben kielégítheti-e ezt a föltételezett szükségletet.

Kiadványfajtánként áttekintve a táblázat adatait, az tűnik mindjárt a szemünkbe, hogy a *Műszaki Lapszemle*t Zalaegerszeg, a *Műszaki–Gazdasági Információt* Eger és Nyíregyháza egyáltalán nem rendelte meg, ugyanakkor viszont a másik két könyvtár mindkét sorozat több tagjára is előfizet. A mellőzés indoklását sehol sem találjuk meg az anyagokban. Különösen Nyíregyháza és Zalaegerszeg esetében még azt sem mondhatjuk, hogy a vállalati szakkönyvtárak „birtokolják” a hiányzó sorozatot, hiszen csupán egy helyen fordul elő két, illetve egy tagja. Megyei könyvtárakról lévén szó, különösen a *Műszaki–Gazdasági Információ* c. sorozat teljes hiánya gondolkodtathat el bennünket, mivel ez a gazdaságirányító szervek vezetőit célozza meg elsősorban, azaz a nem vállalatoknál dolgozó gazdaságirányító apparátus tagjaihoz is el kellene jutnia, esetleg éppen a megyei könyvtár közvetítésével.

Hasonló célja, de szemle-jellege miatt még jelentősebbnek tartjuk a *Műszaki–Gazdasági Tájékoztató* jelenlétét a megyei könyvtárakban, s a rendelésekből örömmel tapasztalhatjuk, hogy maguk a könyvtárak is ezen a véleményen vannak. (A nyíregyházi hiány feltehetőleg elírás a beküldött anyagban, miután az OMKDK említett kimutatásában ez a kiadvány is szerepel Szabolcs-Szatmár megyénél.) S ez nemcsak a négy vizsgált könyvtár esetében van így: a kimutatás tanúsága szerint ezt a kiadványt járattja a megyei könyvtárak közül a legtöbb, szám szerint 14.

A többi kiadványt illetően eléggé nagy a rendelések szóródása: csupán a *Műszaki Információ* három darabját (Energia gazdálkodás, Környezetvédelem, Szabványosítás) fizette elő 3–3 könyvtár a négyből. Az első két kiadvány az OMKDK-kimutatás szerint is vezető helyet foglal el az összes megyei könyvtár rendelésében (6, illetve 12 megyébe jár). Ez is igazolni látszik fentebbi feltevésünket a megyei könyvtári igényekről, lévén hogy a kiadványok a vállalatok összességét érintő műszaki–gazdasági kérdésekről informálnak. A szóródás mértékének és jellegének további kommentálására és értékelésére az adatok alapján nem vállalkozhatunk. Azt azonban, hogy a megyék (városok) gazdasági struktúrájának és a szükségleteknek megfelelő-e a könyvtárak válogatása, egy újabb vizsgálattal érdemes lenne földeríteni.

Mit mutatnak a használat adatai?

A felmérést készítő könyvtárosok úgy ítélik meg, hogy az olvasóknak az információs kiadványokról való tájékozottságával nincs komoly baj. Ennek egyik magyarázataként a könyvtárak és a *könyvtárosok figyelemfelhívó tevékenységét* említik. A szóbeli tájékoztatás mel-

Az 1980. évre megrendelt információs kiadványok

	Eger	Kaposvár	Nyíregyháza	Zalaegerszeg
<i>Műszaki Információ</i>				
Energiagazdálkodás		1	1	1
Ipari Automatizálás			1	1
Korrózió és Megelőzése				1
Környezetvédelem	1	1		1
Műanyagok Alkalmazása		1		
Szabványosítás		1	1	1
Üzemfenntartás – Karbantartás		1		1
	1	5	5	6
<i>Műszaki Lapszemle + melléklete</i>				
Anyagmozgatás			1	
Elektrotechnika		1+1	1	
Energia		+1		
Élelmiszeripar		+1	1	
Faipar, Papír- és Nyomdaipar		+1	1	
Fizika, Mérés- és Műszertechnika		1+1	+1	
Gépészet		1+1	1	
Gépgyártástechnológia		1+1	1	
Híradástechnika		+1		
Kohászat, Öntészet		+1		
Mélyépítés, Vízépítés	1	+1		
Textilipar, Bőr- és Bőrfeldolgozó ipar		1+1	1	
Üzemszervezés, Ipargazdaság		1+1	1	
	1	6+13	8+1	-
<i>Műszaki-Gazdasági Információ</i>				
Beruházás – Fejlesztés		1		1
A Gazdasági Mechanizmus Tökéletesítése		1		
Munkaügy		1		1
Nemzetközi Szervezetek Anyagai		1		1
Piacszervezés, Értékesítés		1		1
Trendek, Prognózisok		1		
Vállalati Szervezés		1		1
	-	7	-	5
<i>Műszaki-Gazdasági Tájékoztató</i>				
	1	1	-(7)	1
<i>Gyorsindex</i>				
Számítástechnika – Automatizálás	1	-	1	-
Összesen	4	19+13	12+1	12

lett Zalaegerszegen a könyvtári tájékoztató füzet tétel-
sen is felhívja a figyelmet a szóban forgó kiadványokra,
Kaposváron és Egerben pedig a figyelemkeltő elhelyezés-
sel (a szakrészleg polcain, illetve a folyóirat-tárlón)
kalauzolja feljüket a használókat. Egy direkt és egy
indirekt utalás révén azért a problémákról is értesülünk:
CSAPÓ TAMÁSNÉ szerint ugyanis „*sohan nem ismerik*”
a kiadványokat, KOLLONAY LÁSZLÓ pedig szükséges-
nek látná „*az egyes szakterületek vezetőinek a könyvtár-
tét kiegészítő propagandáját*”. Valószínűnek látszik te-
hát, hogy a tájékozottság csak a tényleges használókat
jellemzi, mellettük azonban ott van az a potenciális
használói kör, amely talán éppen azért potenciális még,
mert nem ismeri a lehetőségeket.

Sejtésünket alátámasztja az OMKDK-nak egy 1979-
ben végzett kísérleti felmérése a kutatás–fejlesztés és az
ipari vezetés területén dolgozó szakemberek között [4].
Eszerint helyenként jókora fehér foltok találhatók a ki-
adványismeretrel illetően. A használói oldal felől kibonta-
kozó kép a megyei könyvtárak érdekeltségi körében
minden bizonnyal még kevésbé volna megnyugtató.

A kiadványok használatának céljáról közölt adatokat
(vagy inkább véleményeket) némi fenntartással summá-
zunk, s nemcsak az egzaktság lehetetlensége, hanem a
válaszokban rejlő kisebb ellentmondások miatt is. Ilyen
ellentmondás például az, hogy Kaposvár és Nyíregyháza
a retrospektív keresés vezető szerepéről beszél, holott a
kiadványok megőrzési ideje általában 3–5 év. Folyama-
tos tájékozódásra körülbelül azonos arányban használják
őket mindenütt (20–40%), kivéve az egri könyvtárat,
ahol kizárólag ez a használók célja s egyben lehetősége is,
mivel itt csak a kurrens évfolyamokat tartják meg.

A használók számáról a zalaegerszegi nyilvántartás
alapján lehet valamilyen közelítő fogalmunk: ez évi
mintegy 40 olvasó 70–80 igénybevételét regisztrálja.

A használók foglalkozásukat tekintve majdnem kizá-
rólólag mérnökök, technikusok mind a négy helyen. A

nyíregyházi válaszokból az is kiviláglik, hogy legna-
gyobb részét az iparban és a mezőgazdaságban dolgoznak:
a közlekedés, a kereskedelem és a felsőoktatás területé-
ről jóval ritkábban érkeznek a tárgyalt kiadványokat
kereső olvasók. Még ritkábban történik említés a külön-
böző vezető beosztású szakemberekről a használók
között: Nyíregyházán a *Műszaki Lapszemle – Üzemszer-
vezés* használóiként („gazdasági vezetők”), Egerben pe-
dig a *Műszaki Információ – Környezetvédelem* forgatói-
ként (a Megyei Tanács Mezőgazdasági, valamint Építés-
és Közlekedésügyi Osztályának munkatársai).

Melyek mármost a legkeresettebb, leggyakrabban
használt információs kiadványfajták?

Mielőtt bármilyen következtetést próbálnánk levonni
a 2. táblázatból meg kell jegyeznünk, hogy az adott
kiadványok használatának gyakoriságát egyik válaszadó
sem indokolta, sőt konkrét arányszámokat sem adott
meg. Maga a felsorolási sorrend is csak Nyíregyháza és
Zalaegerszeg esetében jelent használati rangsort, a másik
két könyvtár közül az egri egyáltalán nem, a kaposvári
pedig csupán egy esetben tett megkülönböztetést a
felsorolt kiadványok használatának gyakoriságára vonat-
kozóan. Eszerint az első két helyre rangsorolt címetek
(*Műszaki Információ – Energiagazdálkodás*, illetve *Kör-
nyezetvédelem*) naponta keresik.

Ami mármost a meglehetősen kevés közös kiadvány-
fajtát tartalmazó 2. táblázat alapján mégis megállapítha-
tó, az a következő:

1. A *Gyorsindex* – abban a két könyvtárban, ahova
egy-egy sorozata jár, nem található a gyakran használt
kiadványok között.

2. A *Műszaki–Gazdasági Információ* egyes tagjai
viszont a sorozatból rendelő mindkét könyvtárban ott
vannak a legtöbbet keresettek között (Kaposvár és
Zalaegerszeg).

2. táblázat

A leggyakrabban használt kiadványok

Eger	Kaposvár	Nyíregyháza	Zalaegerszeg
<i>Műszaki Lapszemle</i>	<i>Műszaki Információ</i>	<i>Műszaki Információ</i>	<i>Műszaki–Gazdasági Információ</i>
– Mélyéptés – Vízéptés	– Energiagazdálkodás	– Anyagmozgatás	– Piacszervezés
<i>Műszaki Információ</i>	– Környezetvédelem	– Energiagazdálkodás	<i>Műszaki Információ</i>
– Környezetvédelem	– Üzemfenntartás	<i>Műszaki Lapszemle</i>	– Korrozó és Megelőzése
	<i>Műszaki Lapszemle</i>	– Gépgyártástechnológia	<i>Műszaki–Gazdasági Információ</i>
	– Elektrotechnika	<i>Műszaki Információ</i>	– Beruházás
	– Gépészet	– Szabványosítás	<i>Műszaki–Gazdasági Tájékoztató</i>
	– Gépgyártástechnológia	<i>Műszaki Lapszemle</i>	
	– Fizika. Mérés.	– Üzemszervezés	
	<i>Műszaki–gazdasági Információ</i>		
	– Munkaügy		
	– Vállalati Szervezés		

3. A *Műszaki Információ* füzeteiből ugyancsak találunk néhány sokszor használtat mind a négy könyvtár rangsorában.

A két utóbbi tényt talán részleges igazolásaként is nyugtázhatjuk annak a korábbi megállapításunknak, hogy a megyei könyvtárakban megforduló érdeklődők a kérdéseket gazdasági oldalról megközelítő kiadványokkal, illetve információkkal tudnak a legtöbbet kezdeni. Erre látszanak utalni az említett OMKDK-felmérésnek a szolgáltatás-igénybevételi adatai is, bár indirekt módon, ui. e felmérésben főként ipari vezetőket, magasan kvalifikált kutatókat kérdezték meg.

A szóban forgó kiadványok helye és szerepe akkor válik igazán világossá előttünk, ha azt is tudjuk: a műszaki területről ez a négy könyvtár más információs kiadvánnyal nem rendelkezik. Csupán Zalaegerszegről kaptunk olyan választ, hogy adott esetben (témához) az AGROINFORM-tól rendeltek még „információs kiadványokat”.

2. Az OMKDK primer folyóiratai a könyvtárakban

Noha jelen vizsgálódásunk központjában az OMKDK információs kiadványai és szolgáltatásai állnak, nem tekinthetünk el az OMKDK kiadta két folyóirat (a *Tudományos és Műszaki Tájékoztató*, valamint az *Audio-Vizuális Közlemények*) használatának rövid elemzésétől sem, annál is kevésbé, mivel mindkettőnek igen jelentős információs funkciója is van (referátum-anyag).

A két periodikumot mind a négy könyvtár előfizeti. Ugyanakkor meglehetősen kivételesen találhatók meg a megyék (városok) felsorolt szakkönyvtáraiban: Zalában egyáltalán nem, Szabolcs-Szatmárban pedig csak az egyik (AV-Közlemények) egyetlen könyvtárban (Mezőgazdasági Főiskola). Heves megye látszik kivételnek: itt a *TMT*-t hét vállalati szakkönyvtár járhatja. Ugyancsak a Heves megyéből kapott adatok mutatják ismét világosan, hogy az *AV-Közlemények* iránt az alsó- és középfokú oktatási intézményekben a legnagyobb az érdeklődés.

A két folyóirat használói elég jól körülhatárolható csoportból kerülnek ki. A Zala Megyei Könyvtárból kapott pontos adatokat a 3. táblázat tartalmazza.

3. táblázat

A primer folyóiratok használóinak megoszlása

Használók	TMT	AV Közlemények
Pedagógus	7	3
Könyvtáros	10	1
Főiskolai hallgató	2	-
Népművelő	1	-
Újságíró	1	-

Egerben és Nyíregyházán – a felmérést végző könyvtárosok tapasztalatai szerint – az *AV Közlemények* használói között jóval nagyobb a főiskolások aránya annak ellenére, hogy pl. az egri tanárképző főiskola könyvtárába is jár a folyóirat. A pedagógusok azonban mindenütt a leggyakoribb használók közt említettek, ami azt mutatja, hogy az iskolák és a pedagógus továbbképzési kabinetek – legalábbis egyelőre – nem képesek a megyei könyvtárak tehermentesítésére.

Mind a négy könyvtáros egyhangzó megállapítása, hogy a *használat általában* – különösen a *TMT* esetében – a *továbbtanulással függ össze*: az államvizgára készülők kötelező irodalomként, a szakdolgozatrókk forrásanyagot keresve olvassák őket. Az *AV Közleményeket* a pedagógusok egy része folyamatos tájékozódásra is használja. Mindkét esetben nyilvánvalóan arról is szó van, hogy a használók – nyelvismeret hiányában – e folyóiratok referátumaiból, tömörítvényeiből tájékozódik a vonatkozó külföldi eredményekről is.

3. Az OMKDK egyéb szolgáltatásainak igénybevétele

Az OMKDK egyéb szolgáltatásainak (könyvtárközi kölcsönzés, másolatszolgáltatás, fordítás, témafigyelés) igénybevétele – noha egyik könyvtárban sem számottevő –, többé-kevésbé ugyanazt az arányt tükrözi, mint az információs kiadványok megrendelése: mennyiség tekintetében itt is Kaposvár áll az első helyen, s Eger veszi igénybe ezt a lehetőséget is legkevésbé.

A *könyvtárközi kölcsönzés* vezető helye várható volt, s indokolt is. Egy kivétellel teljesen elégedettek is vele a könyvtárak: Zalaegerszegről érkezett olyan kifogás, hogy 1978-ban a 11 kért könyvből ötöt nem kaptak meg.

Az igényelt *másolatok* alacsony száma arra enged következtetni, hogy a használóknak elég a cikkekről az információs kiadványokban olvasható referátum, illetve hogy többnyire megelégszenek vele. Ezt igazolja egyébként a könyvtárosok némleges válasza is arra a kérdésünkre, hogy az információs kiadványok alapján kérnek-e általában az olvasók eredeti műveket vagy másolatokat. Az „elégedettség” ismét összefügghet a hiányos nyelvismerettel is, magukkal a másolatokkal kapcsolatban ugyanis szintén nagyon kevés a kifogás (Kaposvár: időnként sötétek; Zalaegerszeg: 1978-ban az öthetes átfutási idő nagyon hosszú volt; Eger: a másolat borsos ára elriasztja a rendelőt).

Az világosan kiderül a válaszokból, hogy a fordítások iránti csekély érdeklődés sem a nyelvtudás bizonyítéka, hanem elsősorban a fordítatás költségességének következménye.

A *fordítasmásolatok* kérésében kaposvári vélemény szerint az is elbizonytalanítja a használót és a könyvtárost egyaránt, hogy a Fordítások Országos Címjegyzéke gyakorta „becsapja” őket: a címekből ugyanis nem kapnak általában elég pontos információt a cikk tartal-

mára vonatkozóan. Mi még ehhez hozzátennénk: a beérkezett válaszok alapján bizonytalanok vagyunk abban, hogy mennyire vannak ellátva egyáltalán a megyei könyvtárak a *Műszaki Lapszemle* mellékleteként megjelenő *Műszaki-Gazdasági Fordítások Országos Címjegyzékével*. Kaposváron kívül Nyíregyháza tett még említést ennek egyetlen sorozatáról (lásd az 1. táblázatot) – a másik két helyről – úgy tűnik – a *Műszaki Lapszemlével* együtt ez is hiányzik. A rendelések kis száma tehát valószínűleg erre is visszavezethető. Mielőbbi megrendelését mind a megyei könyvtárak használói körének nyelvi fölkészültsége (fölkészületlensége) miatt, mind takarékosági okokból (a költséges újrafordítottatok elkerülése) igen hasznosnak látnánk.

Következtetések

Az adatok nyomán a megyei könyvtárak szakirodalmi közvetítő szerepéről kibontakozó kép egyszerre tölthet el bennünket megelégedettséggel, illetve készíthet a továbblépésre, a fogyatékoságok megszüntetésére, a nem késlekedő, tervszerű fejlesztésre. Elégedettséggel elsősorban az 1973-as, ZIRCZ PÉTER fölvázolta állapottal történő összemérés tölthet el: az a tény, hogy *megindult* – legalábbis a műszaki területen – az *előfizetéses szakirodalmi szolgáltatások igénybevétele*, a megyei könyvtárak bekapcsolódása a szakirodalmi információk közvetítésébe. A továbblépés szükségességéről viszont az olyan tények győznek meg, mint a közvetítő tevékenység több helyütt még kísérleti jellege, a rendelésekben (a használói igényekben és szükségletekben) való bizonytalanság, egy-egy fontos szolgáltatásfajta mellőzése és a területen (vonzáskörzeten) belüli könyvtári összefogás, együttműködés hiánya vagy kezdetlegessége.

E továbblépéshez a legalapvetőbb feltételek – úgy látszik – adottak: a megyei könyvtárak többsége kész (mind a készség, mind a készenlét értelmében) a B. NAGY ERNŐ hangsúlyozta közvetítő–hiánypótló tudományos funkció betöltésére. Nem érdektelen emlékeztetnünk arra, hogy ez a készség nem hazai specialitás: az utóbbi időben a szovjet és a lengyel könyvtári szakajtóban is olvashattunk hasonló fejlődési tendenciákról. Lengyelországban például a vajdasági könyvtárak határozottan kérték figyelembevételüket a szakirodalmi tájékoztatási rendszer megtervezésénél is. Úgy gondoljuk, az *Országos Szakirodalmi Információs Rendszer* (OSZIR) egyre folyó tervezési munkálatai során – mint külső, szolgáltató intézményi körrel – nekünk is számolnunk kell megyei könyvtárainkkal.

A műszaki területen betöltendő diszpécseri vagy bizonyos forrásközvetítő központi funkciójukra a terület (vonzáskörzet) összehangolt ellátása miatt van szükség. Az egyes megyékben működő (vagy csak létező) üzemi, vállalati szakkönyvtárak a legjobb esetben is csak a helyi használók mindennapi, alapvető igényeinek kielégítésére

lehetnek képesek, s igazában ez is a feladatuk. Amint azonban a kapott anyagokból kitetszik, ma még nem beszélhetünk velük kapcsolatban a „legjobb eset” meglétéről sem. A már idézett kaposvári véleményhez („alig használhatók”) hasonló hallatszik ki KOLLONAY LÁSZLÓ tájékoztatásából is: „... teljesen használhatatlan adatot közöltek (ti. a jelen felméréshez) a Volán, a Gumigyár és az ÉPSZER vállalat könyvtárosai. Abszolút tájékozatlanságot mutattak. . . gyakorlatilag nem ismerik magát az OMKDK-t sem”. Ugyanő hívja föl a figyelmet egy másik, az üzemi könyvtárak működését nehezítő problémára, hogy ti. „az említett (értsd: OMKDK-ás) kiadványokat nem a könyvtár állományában találhatjuk, hanem az egyes vállalatok osztályain”.

Ugyanakkor azonban arról is szólnak a felmérést végző megyei könyvtárosok, hogy – sajátos módon éppen a viszonylag jól működő vállalati szakkönyvtárak – egyre inkább fölismerek az egymás közti s főként a megyei könyvtárakkal való *együttműködés szükségességét a műszaki szakirodalmi ellátás területén*. TAKÁCS KÁROLY például arról számol be, hogy a Zala Megyei Könyvtár jó kapcsolatot tart fenn öt üzemi szakkönyvtárral, soron kívül kielégítve egymás igényeit. CSAPO TAMÁSÉ is említ három feltárt és használható üzemi könyvtárat Kaposvárról, s az együttműködésre azt a példát hozza, hogy a megyei könyvtár a szabványok nagy részét a Villamos Berendezés és Készülék Művek gyáratól kölcsönzi. A vállalati szakkönyvtáraknál ébredő készségre mutat világosan az az óhaj, amit KOLLONAY LÁSZLÓ közvetített: több nyíregyházi szakkönyvtár kéri a segítséget ahhoz, hogy meggyőzzék a vállalatok vezetőit is e könyvtárak szükségességéről és arról, hogy nagyobb anyagi lehetőségeket biztosítsanak a számukra. Jól látja azonban KOLLONAY azt is, hogy e külön-külön, egyelőre egymástól függetlenül működő könyvtárak *műszaki szakirodalmi szolgáltató tevékenységének összefogására szükség lenne egy koordináló bázisra*, azaz az általunk említett diszpécseri tevékenységre. Kézenfekvő, hogy erre a megyei könyvtárak a legfelkészültebbek, legalkalmasabbak, s a feladat szervesen kapcsolódik egyébként is végzett műszaki szakirodalmi közvetítő munkájukhoz.

Az együttműködés kialakításában a megyei könyvtárak fontos támogatást kaphatnak (s kell, hogy kapjanak) a MTESZ szervezeteitől. Ezeknek céltudatosan propagálniuk kell az üzemekben és a műszaki értelmiség körében a kooperáció hasznát, és segíteniük a megyei könyvtáraknak a megye (régio) műszaki szakirodalmi és információ-ellátási helyzetének és igényeinek fölmérésében. Ennek során fontosnak látszik azoknak a műszaki információknak a regisztrálása és propagálása is, amelyek a megyei könyvtárakban már eddig is fölhalmozódtak.

Szeretnénk hangsúlyozni: az együttműködés mind-egyik fél szemszögéből nézve legalább annyival megkönnyíti a munkát, mint amennyi másfajta feladatot ró

rájuk, arról nem is szólva, hogy a munka hatásfokát jelentősen megnöveli. Az OMKDK szolgáltatásait a megyei és a vállalati könyvtárak tudják eljuttatni olyan rétegekhez, amelyeket az egyébként nem lehet elérni. Az üzemi, vállalati szakkönyvtárak a megyei könyvtárak közvetítésével sokszorosára növelhetik tájékoztató apparátusukat, mintegy kitágíthatják állományukat. A megyei könyvtárak korábban említett több gondjának megoldásához is sok segítséget adhat az összefogás. E vonatkozásban a következők érdemesek a mérlegelésre:

1. Bizonyos OMKDK-szolgáltatások igénybevételét – amint láttuk – ezen megyei könyvtárak (és használóik) esetében a *borsos ár is gátolja*. Más oldalról a helyzetet úgy jellemezhetnénk, hogy az OMKDK olyan helyzetben kényszerül árazni szolgáltatásait, amikor nem mindenütt van igazi fizetőképes kereslet. Célszerűnek látszana megvizsgálni, mi módon és mennyire lennének képesek a megyei könyvtárak berendezkedni arra, hogy a fizetéköteles szolgáltatásokat ingyen adják tovább a felhasználóknak. Arra gondolunk például, hogy a megye üzemi, vállalati szakkönyvtárai (üzemei, vállalatai) és MTESZ szervezetei részt vállalhatnának, kooperálhatnának velük e szolgáltatások díjainak fedezésében.

2. A mostani felmérés alapján olyan kép alakult ki, hogy elég jelentős szerepe van az információs kiadványokban a retrospektív keresésnek. Ugyanakkor azt is láthattuk, hogy a megyei könyvtárak egy része ezeknek csak kurrens évfolyamait őrzi, más részük pedig legfeljebb 3–5 évre visszamenőleg tárolja őket. Itt először is – fölhasználva az üzemi szakkönyvtárak tapasztalatait is – tisztázni kellene, valóban olyan jelentős-e a *retrospektív keresés*. Ha az, felül kell vizsgálni a kiadványok megőrzési idejét, illetve mérlegelni kell a visszakeresést lehetővé tevő retrospektív index elkészítésének szükségességét.

3. Ugyancsak a megyei könyvtárak és a vállalati szakkönyvtárak *kooperációjára, egyeztető munkájára van szükség az információs kiadványok megrendelésének kérdésében is*. A megyei könyvtárak rendeléseiről kapott főntebbi kép alapján szükségét érezzük ezek átgondolt felülvizsgálatának, majd ésszerű kiegészítésének, illetve a

szükségtelen többszörös párhuzamosságok megszüntetésének.

* * *

Az 1973-as vita során egy-két közművelődési könyvtáros még hangot adott a megyei könyvtárak „szakkönyvtárisításától” való félelmének, úgyhogy B. NAGY ERNŐ szükségesnek is látta világosan leszögezni, hogy a nevezett feladatkör nem jelenti azt, hogy e könyvtárakat szakkönyvtárakká kívánánk átalakítani, vagy hogy univerzális funkciókat akarnánk rájuk testálni [5]. Most viszont, a felmérést végző négy könyvtáros tapasztalatoösszegezésében és értékelésében sehol sem talákoztunk már attól a feladattól való húzódozással, amit – TÓTH GYULA-val együtt – magam is inkább „a szakirodalmi ellátásban való részvételnek” [6], mint szakkönyvtári funkciónak neveznék. A megyei könyvtárak többsége tehát természetesnek, fontosnak érzi már ezt a munkát. Hogy egyre teljesebben, hatékonyabban tudják végezni, meg kell adnunk nekik minden lehetséges ösztönzést és támogatást.

Hivatkozások

- 1 ZIRCZ Péter: Gondolatok a közművelődési könyvtárban. = Könyvtáros 1973. 7. sz. 387. p.
- 2 B. NAGY Ernő: Megyei könyvtár – általános tudományos könyvtár? = Könyvtáros 1974. 3. sz. 130. p.
- 3 A munkában részt vett kollégáknak (Bodnár Józsefné, Csapó Tamásné, Kollonay László, Takács Károly) ezúton is köszönetet mondunk.
- 4 Az OMKDK szakirodalmi információs igényfelmérés és piacutatás kísérleti felmérésének összefoglalása és tapasztalatai. Bp. 1979. OMKDK házi szerk.
- 5 B. NAGY Ernő: i. m. 131. p.
- 6 TÓTH Gyula: A nagy közművelődési könyvtárak szerepe a vidéki műszaki értelmiség szakirodalmi ellátásában. = Könyvtári Figyelő, 1971. 4. sz. 293. p.

SZ. NAGY Lajos: Az OMKDK információs kiadványai és szolgáltatásai a megyei könyvtárakban

Négy megyei könyvtárban 1980 tavaszán elvégzett felmérés szerint a műszaki információközvetítésben fokozatosan növekvőben van a nagy közművelődési könyvtárak szerepe és érdekeltisége. Az információs kiadványok használata is nőtt, de még nem alakult ki elég széles használói rétege. Néhány helyen némi kapcsolat is létrejött már a megyei könyvtárak és a vállalati szakkönyvtárak között. A tapasztalatok indokolják mind e kapcsolatok, mind az OMKDK és a megyei könyvtárak közti kooperáció erősítését, hogy ez utóbbiak közvetítő-továbbadó funkciója kiteljesedhessen. Számításba kell venni a megyei könyvtárakat a szakirodalmi információs rendszer tervezésekor is.

* * *

SZ. NAGY, L.: The use of the information publications and services of the Hungarian Central Technical Library and Documentation Centre (OMKDK) in county libraries

According to a survey conducted in four county libraries in 1980, the role and interest of large public libraries in the transfer of scientific and technical information is constantly increasing. The use of information publications has also increased, however, the number of regular users is not yet sufficient. Some contacts between county libraries and industrial libraries have also been formed. Experiences call for the strengthening of these contacts as well as that of the cooperation between OMKDK and the county libraries in order to improve the dissemination of information in the country. The county libraries have also to be taken into consideration in the planning of the scientific and technical information system of Hungary.

С. НАДЬ, Л.: Информационные издания и услуги Венгерской центральной технической библиотеки и центра научно-технической информации (OMKDK) в областных библиотеках

Согласно исследованию, проведенному весной 1980 года в четырех областных библиотеках, роль и заинтересованность больших общеобразовательных библиотек в передаче технической информации постепенно возрастает. Увеличивается также и использование информационных изданий, но достаточно широкий круг потребителей еще не образовался. В нескольких местах уже образовались некоторые связи между областными библиотеками и библиотеками предприятий. Опыт подтверждает как необходимость этих связей, так и усиления кооперации между OMKDK и областными библиотеками для усиления их посреднической функции. Областные библиотеки необходимо принимать во внимание и при проектировании системы НТИ.

* * *

SZ. NAGY L.: Die Informationspublikationen und Dienstleistungen des Ungarischen Technisch-wissenschaftlichen Zentralbibliothek und Dokumentationszentrums (OMKDK) in den Komitatsbibliotheken

Laut den Anfang 1980 in vier Komitatsbibliotheken durchgeführten Erhebungen nimmt die Rolle und das Interesse der grossen allgemeinen Bibliotheken an der Vermittlung von technischen Informationen laufend zu. Auch die Benutzung der Informationspublikation ist reger geworden, obzwar noch keine sehr breite Benutzerschicht vorhanden ist. Manchenorts kamen schon Kontakte zwischen den Komitatsbibliotheken und den Fachbibliotheken der Betriebe zustande. Die Erfahrungen zeigen, dass es zweckmässig wäre, sowohl diese Beziehungen als auch die Kooperation mit OMKDK zu stärken, damit die informationsvermittelnden und -weiterleitenden Funktionen der Bibliotheken ausgeweitet werden. Die Komitatsbibliotheken sind auch bei der Organisation des fachliterarischen Informationssystems zu berücksichtigen.

